

Л.Е. БСКІРОВА (канд. пед. наук)

РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет» м. Сімферополь

СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВНЗ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті автор розглядає проблему створення інтерактивного освітнього середовища у ВНЗ з питання формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання.

Ключові слова: *інтерактивне освітнє середовище, інтерактивні технології навчання, формування готовності майбутніх учителів початкових класів.*

Актуальність проблеми. Світові тенденції розвитку суспільства вимагають відповідного інтелектуального забезпечення, яке стає все більш вагомим чинником прогресу. Це, в свою чергу, ставить завдання модернізації освіти, практична реалізація якої неможлива без підвищення ефективності діяльності вищих навчальних закладів, у тому числі й педагогічних, тому що вчитель є носієм духовного, інтелектуального, культурного потенціалів, детермінує розвиток людини та суспільства.

Професіонал у галузі освіти має глибоко усвідомлювати місце та роль позитивної взаємодії тих, хто є учасниками освітнього процесу як засобу самореалізації, самовдосконалення, саморозвитку, самоствердження. Необхідно підготувати вчителя з творчим науково-педагогічним мисленням, з певною системою знань, умінь і навичок та особистісних і професійних якостей, що актуалізує проблеми застосування інноваційних технологій навчання, у тому числі й інтерактивних, які покликані забезпечити підготовку людини до стрімко мінливого життя у світі з багатоманітними зв'язками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна психолого-педагогічна наука приділяє значну увагу аналізу питань професійної підготовки майбутніх учителів до застосування загально навчальних технологій. Зокрема, дисертаційне дослідження Єльнікової О.В. присвячене проблемі управління впровадженню інтерактивних освітніх технологій у навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу; Мартинюк В.А. розглядає інтерактивний проект як засіб стимулювання мовленнєвої діяльності студентів університету; Терещенко В.А. – формування психологічної готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями. Однак, незважаючи на широту наукових досліджень, за межами цих пошуків залишилися проблеми, пов'язані із питанням професійної підготовки майбутнього вчителя до застосування інтерактивних технологій навчання.

Постановка проблеми. Створення інтерактивного освітнього середовища у ВНЗ з проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання – проблема, яка потребує вдумливого вирішення. Що ж будемо мати на увазі під інтерактивним освітнім середовищем?

Під інтерактивним освітнім середовищем розуміємо навчально-виховний процес ВНЗ, навчальну роботу студентів в процесі вивчення дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки, науково-дослідницьку роботу студентів, самостійну роботу студентів, роботу студентів під час проходження ними педагогічних практик, роботу дискусійного клубу.

Мета статті: виявити умови для створення інтерактивного освітнього середовища.

Основний матеріал дослідження. Для створення інтерактивного освітнього середовища необхідно виконання певних організаційно-педагогічних умов. За результатами наших досліджень, професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання буде ефективною, в результаті чого сформується готовність до застосування інтерактивних технологій навчання за таких умов:

– завдання, мета, зміст, форми організації діяльності, процес викладання дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки будуть спрямовані на застосування інтерактивних

технологій навчання, створення суб'єкт-суб'єктного інтерактивного освітнього середовища, націленого на розвиток особистості дитини, на розвиток педагогічної рефлексії;

– в процесі опанування дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки надавати студентам інформацію про інтерактивні технології навчання, їх ознаки, класифікації, особливості організації роботи на інтерактивних уроках; з наданням порівняльної характеристики освітніх процесів, що притаманні традиційному навчанню та системі навчання, яка ґрунтується на застосуванні інтерактивних технологій. Такий підхід дасть змогу студентам усвідомити важливість і необхідність опанування інтерактивними технологіями навчання та їх застосування в подальшій професійній діяльності;

– зробити частиною навчального плану професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів курс «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій»;

– під час лекційних, практичних, семінарських, лабораторних занять, консультацій, педагогічної практики, організації самостійної роботи студентів формувати в них прагнення до опанування знаннями і відповідними вміннями та навичками зі створення комфортних умов навчання, створення суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному процесі, атмосфери співтворчості, співпраці, взаємної підтримки, доброзичливості;

– орієнтувати цілі та мотиви студентської педагогічної практики на розвиток особистості дитини, створення суб'єкт-суб'єктних відносин, комфортних умов навчання у навчальному процесі початкової школи; зробити частиною плану педагогічної практики аналітичні завдання з аналізом педагогічних ситуацій, що виникають під час застосування інтерактивних технологій навчання; підготовку, організацію та проведення інтерактивних уроків, виховних заходів, батьківських зборів із застосуванням інтерактивних технологій навчання;

– стимулювати пізнавальну активність студентів у психолого-педагогічних та специфічних методичних питаннях, що стосуються застосування інтерактивних технологій навчання в початковій школі; у навчальній, науково-дослідній, практичній, самостійній діяльності студентів; під час написання ними курсових, бакалаврських, магістерських робіт;

– активізувати студентську потребу у опануванні психолого-педагогічних, специфічних методичних теоретичних знань; практичних умінь і навичок у питаннях, що стосуються застосування інтерактивних технологій навчання в навчально-виховному процесі початкової школи з метою залучити їх до роботи «Дискусійного клубу»;

– сформувати у студентів внутрішню потребу у постійному професійному розвитку, самовдосконаленні, оволодінні інноваційними технологіями навчання, у тому числі – й інтерактивними технологіями навчання, нарощуванні педагогічної майстерності в застосуванні інтерактивних технологій навчання, збагаченні власного світогляду новими знаннями, вдосконаленні умінь і навичок використання різного виду інтерактивних технологій навчання;

– ведення студентами рефлексивного щоденника, з метою осмислення власного практичного досвіду та досвіду роботи колег з проблем застосування інтерактивних технологій навчання;

– навчати студентів досвідчено співвідносити свої індивідуальні особистісні, педагогічні можливості як майбутнього вчителя початкових класів, з індивідуальними особистісними особливостями молодших школярів і застосуванням різних інтерактивних технологій навчання, правил організації, проведення інтерактивного уроку.

З метою формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання є необхідність:

1. У застосуванні викладачами університету різних видів інтерактивних технологій навчання (інтерактивних технологій кооперативного навчання, інтерактивних технологій колективно-групового навчання, інтерактивних технологій ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань) на лекційних, семінарських, практичних і

лабораторних заняттях, де студенти могли б взаємодіяти один з одним, взаємно навчати один одного і продукувати «нові» знання.

2. У спрямуванні навчально-виховного процесу в університеті на розвиток особистості студента, з опорою на суб'єктний досвід кожного з них.

3. У сформуванні суб'єкт-суб'єктних стосунків за типом: «викладач – студент», «методист – студент», «вчитель початкових класів – студент» в рамках навчально-виховного процесу університету і школи.

4. У створенні комфортних умов навчання, де кожен студент відчував би свою інтелектуальну спроможність, успішність.

5. У розв'язанні на заняттях з окремих методик викладання певних педагогічних ситуацій, у яких були застосовані інтерактивні технології навчання в навчальному процесі початкової школи.

6. У проведенні тренінгів з метою формування розвинених комунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів, здатних започаткувати діалог, дебати, диспут, спроможних керувати процесом взаємодії учнів під час індивідуальної, парної, групової, колективної роботи молодших школярів.

7. У проведенні тренінгів з метою формування умінь і навичок студентів з підтриманням високої активності учнів на інтерактивних заняттях.

8. У застосуванні тренінгів з метою формування у студентів усвідомленості в необхідності рефлексії їхньої власної навчальної діяльності, правильності проведення рефлексивної діяльності майбутніми вчителями початкових класів на уроках, формування навичок з педагогічної рефлексії, рефлексії професійної діяльності під час студентських педагогічних практик.

9. У веденні студентами рефлексивного щоденника, виконання завдань, що стимулюють формування педагогічної рефлексії, осмислення власного практичного досвіду та досвіду роботи колег з проблем застосування інтерактивних технологій навчання.

10. У створенні та підтримуванні науково-дослідних та педагогічних зв'язків типу «університет – школа» з досліджуваної проблеми.

11. У забезпеченні роботи дискусійного клубу.

Маємо зазначити, що жоден навчальний заклад не може виховати абсолютного професіонала в своїй царині зі 100% сформованістю певного виду готовності. Причина в тому, що обсяг знань, який треба засвоїти, стрімко зростає, і неможливо опанувати всі необхідні знання, уміння, навички та досвід у стінах ВНЗ. На нашу думку, конче необхідно виховати в студента постійне прагнення до розвитку та самовдосконалення: особистісного, інтелектуального, комунікативного, професійного тощо.

Проаналізуємо ознаки освітнього процесу із застосуванням інтерактивних технологій навчання у ВНЗ. Співставимо традиційне викладання і викладання із застосуванням інтерактивних технологій навчання в процесі професійно-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя початкових класів (див. табл.1).

Інтерактивні технології навчання можуть застосовуватися викладачем у вищому навчальному закладі під час проведення: проблемно-дослідних лекцій; лекцій-дискусій, лекцій-дебатів, лекцій-диспутів; практичних занять із застосуванням імітаційних, симуляційних, рольових ігор, сценічних постановок, ігор-драматизацій тощо; вирішення педагогічних завдань, з аналізом реальних педагогічних ситуацій, наближених до реалій професії вчителя початкових класів; об'єднання студентів у тимчасові творчі групи для виконання загального навчального проекту; навчальної відеоконференції; тренінгів; круглого столу; використання case-технологій тощо.

Які наслідки спричинить застосування інтерактивних технологій навчання в роботі викладачів ВНЗ із студентами?

1. Сприятиме створенню суб'єкт-суб'єктного інтерактивного освітнього середовища у ВНЗ з можливістю подальшої проєкції цих відносин у педагогічній діяльності майбутнього вчителя початкових класів.

2. Процес навчання стане особистісно-орієнтованим.
3. Будуть створені комфортні умови навчання.
4. Стиль керівництва освітнім процесом стане більш демократичним.
5. Зросте ефективність занять; набуті знання будуть продуктивно і легко засвоєні студентами.
6. Буде сформована внутрішня мотивація в навчанні.
7. Розвинуться комунікативні вміння та навички студентів.
8. Рефлексія стане необхідним компонентом навчальної діяльності та повсякденного життя студентів.

Традиційне викладання і викладання із застосуванням інтерактивних технологій навчання в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів

Характеристика освітнього процесу	Традиційне навчання	Навчання із застосуванням інтерактивних технологій
1	2	3
Мета	Оволодіння студентами системою знань, умінь і навичок з педагогіки, психології, окремих методик викладання з метою виконання на високому рівні своїх функціональних обов'язків в майбутній професійній діяльності. Освітня мета сприяє конкуренції в студентському середовищі	Розвиток особистості студента з опорою на індивідуальність кожного. Створення ефективних умов розвитку, саморозвитку, навчання, виховання, самовиховання, професійного вдосконалення студентів. Формування особистісного ставлення до вивчаемого матеріалу, розвиток творчих здібностей, творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності. Освітня мета об'єднує студентів
Проектування цілей	В залежності від соціального замовлення держави, суспільства. Мету проектує викладач	Мета проектується в спільній діяльності викладача і студентів, з урахуванням їхніх потреб, з опорою на суб'єктний досвід кожного
Основа освітнього процесу	Орієнтована на здобуття знань, підготовки студентів з навчальних дисциплін	Орієнтація на особистісний розвиток і саморозвиток студентів. Підготовка активних, ініціативних студентів, здатних до взаємодії, до діалогу. Мета: навчити студентів самостійно вчитися, закласти прагнення до постійного професійного розвитку
Обсяг поданої і засвоєної інформації	Викладач може надати великий обсяг інформації для засвоєння великій кількості студентів за відносно короткий проміжок часу	Студенти засвоюють обмежений обсяг інформації за тривалий проміжок часу. Знання перетворюються в переконання
Якість засвоєння навчального матеріалу	Як правило, невисока	Як правило, на високому і достатньому рівнях

1	2	3
Зміст дисциплін	Предмети професійно-орієнтованого циклу відбивають традиційні, стандартні програми з дисциплін, із зазначенням основних понять, теоретичного та практичного базису з дисциплін, наукових концепцій, методологічних засад	У змісті дисциплін професійно-орієнтованого циклу акцентується увага на важливості, необхідності застосування в освітньому процесі початкової школи інтерактивних технологій навчання; створенні суб'єкт-суб'єктного інтерактивного освітнього середовища, комфортних умов навчання, організації активної взаємодії учнів у навчальному процесі, процесу взаємного навчання з метою розвитку особистості дитини. Зміст дисциплін збагачується новими поняттями, думками, поглядами, ідеями, уявленнями щодо інтерактивних технологій навчання та їх застосування. Включення спецкурсу «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій»
Діяльність викладача	Предметно-орієнтована, зорієнтована на знання	Особистісно-орієнтована, з урахуванням суб'єктного досвіду кожного студента.
Відносини «викладач» – «студент»	Суб'єкт-об'єктні відносини	Суб'єкт-суб'єктні відносини
Особливості відносин «викладач» – «студент»	Вплив викладача (суб'єкта) на студента (об'єкт)	Рівноправна взаємодія, діалог рівних партнерів в освітньому процесі
Організація навчального процесу	Колективна форма навчання. Основна форма організації традиційного навчання у ВНЗ – лекція, семінар, практичне заняття, лабораторне заняття, консультації	Навчальний процес будується на застосуванні інтерактивних технологій навчання, поєднанні індивідуальної, парної, групової, колективної роботи. Має передумовою моделювання педагогічних ситуацій, симуляційних та імітаційних ігор, вирішення проблемних ситуацій, проведення дискусій та ін.
Пріоритети в навчальному процесі	Авторитет викладача	Особистість студента. Приймається індивідуальність кожного студента, особистість унікальна і неповторна
Позиція, стиль, роль викладача	Авторитарні (викладач – головне джерело знань)	Демократичні (викладач – рівноправний, рівнозначний суб'єкт в освітньому процесі, організатор, помічник, консультант, інструктор, фасилітатор дискусії). Викладач більше розкривається перед студентами

1	2	3
Позиція, роль студента	Студент зобов'язаний засвоїти знання, запам'ятати їх і розповісти, є керованим об'єктом освітнього процесу	Студент активний, ініціативний. Наявність взаємодії не тільки в рамках «викладач – студент», а й «студент – студент», «студент» – «група студентів», обговорення в спільному колі. Позитивна взаємозалежність учнів. Участь кожного студента групи в навчанні всіх студентів
Емоційний фон навчального процесу	Напружений. Страх покарання	Комфортні умови навчання, студент відчуває свою інтелектуальну спроможність, атмосферу взаємної емоційної та інтелектуальної підтримки, доброзичливості
Характерні технології, методи, форми навчання	В основному репродуктивні, інформаційно-рецептивні	Творчі, продуктивні, евристичні, дослідницькі, інтерактивні (діалог, полілог, взаємне навчання; рольові ігри, симуляційні ігри, імітаційні ігри, ситуаційне моделювання; технології опрацювання дискусійних питань; індивідуальні завдання, групові завдання, колективні завдання). Проблемно-дослідні лекції, лекції-дискусії, лекції-диспути, творчі проекти та ін.
Мотивація навчання	Зовнішня (екстрінсивна), орієнтована на досягнення певних результатів. (Мотивація престижності, успіху, самоствердження, обов'язку і відповідальності та ін.)	Внутрішня (інтрінсивна), спрямована безпосередньо на процес навчання, з виявом особистісного ставлення до навчальної діяльності. (Цікавий зміст, цікава форма організації діяльності, цікавий сам процес, подобається здобувати знання та ін.)
Контроль над освітнім процесом	Зовнішній (викладач). Контролюється повнота, глибина оволодіння матеріалом завдяки проведенню тестувань, самостійних перевірочних робіт, заліків, іспитів	Внутрішній (студент привчається до самооцінювання особистих досягнень). З боку викладача контроль ускладнений, потребує додаткового і чіткого продумування мети, критеріїв, способів контролю. Можливе проведення тестувань, експрес-опитувань, розширених опитувань, виконання контрольних вправ, творчих завдань, спостереження за діяльністю студентів та ін.

1	2	3
Оцінювання	Оцінюється рівень опанування студентами знаннями, вміннями та навичками. Оцінювання має суб'єктивний характер. Результати досягнень одного студента порівнюються з результатами досягнень іншого студента	Оцінюються досягнення студента в порівнянні з самим собою. Я – «вчора», я – «сьогодні». З боку викладача етап оцінювання потребує ретельної підготовки: визначення мети, очікуваних результатів заняття, критеріїв оцінювання, стратегії оцінювання, шкали оцінювання та ін. За умови правильної організації етапу конт-ролю та оцінювання викладач одержує зворотний зв'язок щодо ефективності навчання з можливою подальшою корекцією освітнього процесу
Рефлексія	Частіше за все не здійснюється. Якщо здійснюється, то тільки на рівні опанування новими знаннями (інтелектуальна рефлексія). Чого саме навчилися? Що нового дізналися?	Найважливіший компонент інтерактивного навчання. Студенти усвідомлюють не тільки те, чого вони навчилися, але і акцентується увага на тому, про що вони думали і що відчували під час виконання інтерактивного завдання. Що відчували інші студенти групи. Здійснюється інтелектуальна, комунікативна, кооперативна, професійна, особистісна рефлексія студентами. Студенти вчаться планувати свою подальшу освітню діяльність та способи опрацювання отриманих знань. З часом рефлексія стає необхідним елементом навчальної та професійної діяльності, повсякденного життя
Результат	Студент – майбутній вчитель, який здобув певний обсяг знань, умінь і навичок з професійно-педагогічної діяльності, готовий до роботи в традиційному освітньому середовищі	Студент, націлений на постійний розвиток, саморозвиток; зі знанням своєї індивідуальності. Зі сформованим світоглядом, особистісним ставленням до вивчаемого матеріалу; до того, що відбувається в країні, у світі. З розвиненими творчими здібностями, творчим ставленням до професійної діяльності. Студент, націлений на самореалізацію, впевнений у собі, зі сформованою внутрішньою мотивацією у навчальній діяльності; має розвинені комунікативні вміння та навички, з розвиненим критичним мисленням і толерантним ставленням до інших людей та їхньої думки. Майбутній учитель початкових класів, готовий до застосування інтерактивних технологій навчання в навчальному процесі початкової школи

9. Більш ефективними стануть процеси акумулювання та аналізу досвіду застосування інтерактивних технологій навчання майбутніми вчителями початкових класів в навчальному процесі початкової школи, процеси надбання знань, умінь, навичок з організації та проведення інтерактивних занять.

10. Засвоєння структури, методики організації та проведення інтерактивного уроку.

11. Надбання досвіду оцінювання, контролю роботи учнів на інтерактивному уроці. Більш кваліфікованим стане аналіз способів оцінювання та контролю, що застосовуються на інтерактивних заняттях; будуть створені сприятливі умови з розвитку навичок самоконтролю і самооцінки навчальної діяльності.

12. Розвиток аналітичних здібностей студентів, критичного мислення, навичок планування, проектування, толерантного ставлення до інших людей, їхнього світосприйняття тощо.

13. Спрямованість студента на особистісний та професійний розвиток, саморозвиток, самореалізацію.

14. Діяльність викладача ВНЗ стане більш зрозумілою для студентів, зросте його авторитет у студентському колі.

Висновки. Таким чином, система раніше описаної роботи у ВНЗ здатна створити суб'єкт-суб'єктне інтерактивне освітнє середовище та спроможна надати позитивний вплив на формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання.

Література

1. Авраменко К.Б. Освітні технології у професійній підготовці фахівців початкової школи / К. Б. Авраменко // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 2002. – С. 215-219.
2. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи/ Упорядн. Стребна О.В., Соценко А.О. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 176 с. – (Б-ка журн. «Початкове навчання»; Вип.4(16)).
3. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова ; под ред. Т. С. Паниной. – 2-е изд., стер. – М. : Издат. центр «Академия», 2006. – 176 с.
4. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.

Надійшла до редколегії 11.02.2011

Бекирова Л.Э. Создание интерактивной образовательной среды в ВУЗ по проблеме формирования готовности будущих учителей начальных классов к применению интерактивных технологий обучения.

В статье автор рассматривает проблему создания интерактивной образовательной среды в вузе по вопросу формирования готовности будущих учителей начальных классов к применению интерактивных технологий обучения.

Ключевые слова: *интерактивная образовательная среда, интерактивные технологии обучения, формирования готовности будущих учителей начальных классов.*

Bekirova L.E. *The author considers the problem of creating an interactive learning environment at the university for the formation of preparedness for future elementary school teachers to use interactive learning technologies.*

Key words: *interactive learning environment, interactive learning technologies, the formation of preparedness for future primary school teachers.*